2.7. İlahi

Tasavvufi temaları işleyen ve Türk dinî musikisinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere ilahi denir. İlahiler; diğer formlarda bestelenmiş eserlere göre daha kolay ve anlaşılabilir özelliklere sahiptir. Ritmin zikre uygunluğu bakımından halk tarafından kolayca ezberlenmiş ve hatta birçoğu anonim özellik kazanmıştır. Bundan dolayı camiden, dinî merasimlere ve konser salonlarına kadar geniş bir icra sahasına sahip olmuş ve benimsenmişlerdir.[19]

Koro hâlinde okunmak için bestelenen ilahiler "Cumhur ilahi" adını alır. İlahilerde güftenin konusu kadar bestenin makam ve usulünde de dini-tasavvufi duyguyu yansıtanlar tercih edilmiştir. Kural olarak hemen her makamda ilahi bestelenebilir. Ancak ilahilerde genellikle fazla tiz seslerde dolaşmayan ağır makamlar tercih edilmiştir. İlahiler, genellikle okundukları mekâna göre cami ve tekke ilahileri diye ikiye ayrılmakla beraber bunların dışında değişik zaman ve mekânlarda da okunur.[20]

19 Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, c. 1, s. 385.
20 Yılmaz Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, c. 1, s. 385.

Kültürümüzde özellikle tekkelerde ve camilerde aylara göre seçilmiş ilahilerin okunması gelenek hâlini almıştı. Muharrem ayında Kerbela Vak'ası'na, özellikle de Hz. Hüseyin'in (r.a.) şehadetine, ehl-i beyt sevgisine dair okunan ilahiler muharrem ilahileri veya kısaca "muharremiyye" adıyla anılırdı. Mevlit ayları denilen rebiülevvel ve rebiülahir aylarında yapılan mevlit merasimlerinde naatlar yanında güftelerinde Resul-i Ekrem'e (s.a.v.) ait unsurların bulunduğu ilahiler okunurdu. Ramazan ayında camilerde kılınan teravih namazlarının her dört rek'atından sonra okunan eserler ramazan ilahileri adıyla anılmıştır. Ramazanın ilk iki haftasında okunan ilahilerin güfteleri, "Merhaba ya şehr-i ramazan" mısrasıyla başlardı. Uğurlama geceleri denilen son iki haftada okunan ilahilerde ise ramazanın sona ermesinden doğan hüzün terennüm edilir, "Elveda ya şehr-i ramazan" gibi mısra ve nakaratlara yer verilirdi. Şevval, zilkade ve zilhicce aylarında hac ibadeti ve mukaddes yerlerin özlemini terennüm eden ilahiler okunurdu.

İlahi formlarının başlıcaları şunlardır:

1. Tevhid: Allah'ın varlığı, birliği, esma ve sıfatı ile bunların çeşitli tecellilerini anlatan dinî manzumelerdir.
2. Münacat: Allah'a yalvarmak, O'ndan af ve mağfiret dilemek için yazılmış, cami ve tekkelerde besteyle okunan ilahilerdir.
3. Naat: Hz. Muhammed'i (s.a.v.) övmek, yüceltmek, onun özelliklerinden bahsetmek, şefaatini dilemek gibi maksatlarla yazılmış şiirlerdir.
4. Tevşih: Mevlit ve mi'râciyye bahirleri arasında okunan, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) konu almış ilahilerdir.[21]

Camide okunacak ilahilerin imkân ölçüsünde halk tarafından yaygın olarak bilinen ve cemaatin katılabileceği bestelerden seçilmesi uygun olur.

Koro hâlinde okunmak için bestelenen ilahilere "Cumhur ilahi" adı verilir.

21 Sadeddin Nüzhet Ergun, Türk Musikisi Antolojisi, c. 1, s. 6-19.

OKUYALIM EZBERLEYELİM

ŞOL CENNETİN IRMAKLARI

Güfte: Yunus Emre
Beste: Münir Nurettin Selçuk
Usul: Yürük semaî
Makam: Segâh

Şol cennetin ırmakları
Akar Allah deyü deyü
Çıkmış İslam bülbülleri
Öter Allah deyü deyü

Hakk'a âşık olan kişi
Akar gözlerinin yaşı
Pür nur olur içi dışı
Söyler Allah deyü deyü

Ne dilersen Hak'tan dile
Kılavuzla gir bu yola
Bülbül âşık olmuş güle
Öter Allah deyü deyü

Yunus Emre

Çeşitli kaynaklardan derlediğiniz ilahilerden bir defter oluşturunuz. İçlerinden seçtiklerinizi ezberleyerek okuyunuz.